

Prezentace: G. Reale: Platón, kap. 5-9

- I Co znamená termín „druhá plavba“, o níž se hovoří ve Faidónovi 96a –102a? Jaké fáze a etapy má „druhá plavba“?

Termín druhá plavba nahrazuje jistým způsobem první plavbu, proto budeme nejprve hovořit o této. Jedná se o vyjádření způsobu poznávání věcí okolo nás – pojmem první plavba označujeme poznávání prostřednictvím našich smyslů. Jakýkoli jev proto vysvětlujeme míšením hmotných prvků.¹ Filosofické otázky ptající se po podstatě věcí před nás však předkládají problémy, jejichž řešení nelze dosáhnout smysly. Proto se filosof vydává cestou dialektiky, práce rozumu – opouští zkoumání hmotných věcí a obrací se k inteligibilnímu, tedy rozumově nahlédnutelnému. Právě tuto cestu Platón nazývá druhou plavbou. Příklad plavby po moři volí kvůli vyjádření nezbytnosti nastoupení uvedené změny. Z hlediska mořeplavby se v případě bezvětří musí posádka lodi uchýlit k veslování, jinak svého cíle nedosáhne. Totéž míní Platón – pokud nezvolíme cestu dialektiky, nemůžeme dosáhnout nadmyslového jsoucna (vítr do plachet, který nám vál ze smyslového poznání nám v tomto případě nepomůže). Neopomeňme zdůraznit, že druhá plavba je náročnější a ne každý ji může podstoupit – hovoříme totiž o vlastním myšlenkovém úsilí jedince (veslování), které nahrazuje jednoduché smyslové nazírání skutečností (nezasloužený vítr v plachtách). Proto je také druhá plavba dokonalejší, vždyť dle Platóna jsou smyslové věci jen odrazem věcí inteligibilních.

Druhá plavba má dvě fáze. První fáze spočívá v přijetí nauky o idejích, které jsou čistě inteligibilní. Zjednodušeně bychom mohli říci, že ideje jsou nehmotné, neměnné jednoty, na kterých participují odrazy smysly vnímatelných věcí okolo nás.² Dle Platóna to, co je fyzické, nemůže být pravou příčinou – smyslové jsoucno je pouhým nástrojem, kterým se uskutečňuje „pravá příčina“. Druhá fáze druhé plavby má značně esoterický charakter – nahlížíme v ní, že ani ideje nejsou prvními principy věcí.³ Vysvětlením všeho, co jest (v tuto chvíli především idejí) je princip *jedna* a *neurčená dvojice*. *Jedno* (hen) je nejvyšší ideou, ze které vše pochází – bytí i poznatelnost věcí. *Jedno* proto vše vymezuje, formuje jak ideje, tak smyslové věci. Oproti tomu *neurčená dvojice* je principem a zdrojem mnohosti – co není vymezené, je určené méně nebo více. *Neurčená dvojice* je tedy vymezeným principem, má sklon k nekonečně velkému i k nekonečně malému (kvůli této dvojsměrnosti hovoříme o dvojici). To znamená, že jedno by bez dvojice nemohlo být tvůrčí. Reale o tom píše: „*Bytí je výsledkem činnosti dvou původních principů a je tedy syntézou, směsí jednoty a mnohosti, určujícího a určovaného, vymežujícího a vymežovaného.*“ Ideje jsou ve světle principů směsí inteligibilní látky (*neurčené dvojice*) a dobra (*určujícího jedna*). Tím bychom měli osvětlenu příčinu idejí. Zbývá osvětlit příčinu existence smyslového světa. Ta je dle Platóna zapříčiněna bohem

¹ Jedná se o metodu přírodních filosofů, kteří v oblasti smyslového světa hledali tzv. *první princip* (voda, vzduch,...).

² Více o vlastnostech idejí v odpovědi na druhou otázku.

³ Nauka o Principech sice byla vyučována v Akademii, avšak v dialozích Platóna není uchována. Proto jsou mnohé věci z této nauky nejasné a skýtají více možných vysvětlení.

tvůrcem, kterého nazývá demiurgos (tento bůh je nižší než jedno, je tvořen principy stejně jako ideje). Demiurgos dle idejí formuje věci smyslového světa, stává se proto jejich mírou.

Etapami druhé plavby rozumíme právě popsané fáze druhé plavby.

Z křesťanského pohledu je důležitý fakt, že ani jeden z uvedených principů nezpůsobuje existenci druhého – tedy princip *neurčené dvojice* nemá původ v *jednom* a je proto neslučitelný s křesťanským přesvědčením, že vše vychází z Boha. Neslučitelná je také představa demiurga jako pasivního boha.

- 2 Jaké jsou hlavní metafyzické charakteristiky idejí? Uveďte a stručně popište alespoň tři z nich.

inteligibilita – idea je nejvyšším předmětem rozumového nahlédnutí a je postižitelná pouze rozumem (tímto se vymezuje proti smyslové skutečnosti, která je pouhým odrazem ideje);

perseita – ideje jsou objektivní bytí samo o sobě,⁴ jsou to pravá jsoucna nezávislá na našem rozumu – existují ať už je myslíme nebo nikoli;

neměnnost – ideje nevznikají, nezanikají, nepohybují se; idea se nemůže měnit (vzdalovala by se sama sobě, stávala by se od sebe odlišnou), ideje jsou proto věčné a přesně vymezené, definované pomocí známek. Přidáním nějaké známky ke stávající ideji (tedy rozšířením obsahu) nedochází k obměně ideje, ale k tomu, že začínáme myslet ideu novou. Zpravidla⁵ se tímto zmenší počet objektů ze smyslového světa, které na nové ideji participují (rozšířený obsah způsobí zúžený rozsah), protože čím přesněji máme specifikovanou skutečnost, tím méně ze všech existujících skutečností jí může odpovídat;⁶

jednota – idea je jednota sjednocující mnohost věcí, které na ní participují (co je jednotlivé, je tělesné);

netělesnost – ideje se nachází v nesmyslové dimenzi.

- 3 Jaký je rozdíl mezi ideálním a matematickým číslem? Které z nich je v rámci Platónovy hierarchické struktury skutečnosti „středním jsoucnem“ a proč?

Odpověď není zcela zřejmá – uvažme, že se jedná o prvky z Platónova inteligibilního světa, které byly systematicky předávány jen ústně. Přesto máme alespoň nějaké teorie ohledně této Platónovy teorie. Matematickým číslem rozumíme číslo, se kterým jsme se seznámili již na základní škole. Věnujme se proto ideálnímu číslu, rozdíl mezi nimi bude potom patrný. Ideální čísla jsou čísla v metafyzickém smyslu; jsou to bytnosti čísel, se kterými nelze provádět žádné operace. Je to tedy spíše princip, díky němuž má matematické číslo své vlastnosti. Ideální matematický objekt proto nevyjadřuje kvantitu jako

⁴ Příklad. Krásu klasifikujeme v mnoha věcech okolo nás, nemůžeme však tvrdit, že se zánikem těchto věcí zaniká také idea krásy. Nejedná se tedy jen o bytí ve věci, ale obecně, o sobě (= *perse*).

⁵ Jiná situace nastává v případě, že změna způsobí zánik účasti na původní ideji – např. mrtvé tělo člověka již neparticipuje na ideji člověk, protože neobsahuje všechny známky ideje člověka.

⁶ Příklad. Chceme-li v supermarketu zakoupit mléčný výrobek, máme větší možnost výběru, než když specifikujeme, že požadujeme jogurt (rozšířili jsme obsah pojmu mléčný výrobek o známku jogurtový a omezili jsme tím rozsah vyhovujících výrobků).

matematický objekt (plocha, délka, bod, poloměr,...), ale kvalitu (čtvercovost, dvojnost, trojúhelníkovost, kulatost, trojnost,...). Ideální číslo je nutné chápat jako vztah – např. polovina nebo dvojnásobek (příslušející ideálnímu číslu 2) je vyjádřitelný pomocí matematického čísla 2.

Na ontologicky středním místě, tj. v prostoru mezi jsoucnými ideálními a smyslovými, se nacházejí matematická čísla – tedy jsou prostředníky mezi jsoucnem rozumovým a smyslovým. Názorně to můžeme vidět v následující tabulce:

rovina principů	„jedno“ a „neurčená dvojice“
rovina idejí	ideální čísla a obrazce
rovina matematických jsoucen	matematické předměty
rovina fyzického světa	smyslové věci

S nastíněnou Platónovou teorií se nabízí přirozené otázky. Zmínila bych alespoň některé:

„Kde se v Platónově světě nachází idea ideje?“

„Kde se nachází idea všech idejí?“

„Obsahuje idea všech idejí samu sebe?“